

MODERN FİLİSTİN ŞİİRİNDE FEDVÂ TÛKAN VE ŞİİRLERİNDEN SEÇMELER

İlknur EMEKLİ*

Özet: Bu çalışmada, Modern Filistin Edebiyatının önemli kadın şairlerinden biri olarak kabul edilen Fedvâ Tûkan'ın hayatı ve edebi kişiliği hakkında kısaca bilgi verildikten sonra şiirlerinin bir kısmı ele alınmıştır. Söz konusu şiirleri edebî kaynaklar ışığında modern edebiyat kurallarına uygun olarak verilmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Modern Filistin Şiiri, Fedvâ Tûkan

FADWA TOKAN AT MODERN PALESTINIAN POETRY AND A SELECTION OF HER POEMS

Abstract: In this study after a brief information is given who is considered one of the most important female poets of Modern Palestinian Poetry Fadwa Tokan's life and her literary personality and some of the poems are discussed. These poems are studied in the light of literary sources in accordance with the rules of modern literature.

Key words: Modern Palestinian Poetry, Fadwa Tokan

Giriş

I.Modern Filistin Şiiri

Filistin edebiyatı, Arap edebiyatının İslamiyet sonrasında geçirmiş olduğu kuruluş, gelişme ve ilerleme evrelerini aynı şekilde geçirmiş ve modernleşme sürecinde Arap edebiyatından ve diğer milletlerin edebiyatlarından oldukça etkilenmiştir. Ancak bu edebiyatın yükselme dönemi kendi içerisinde yaşamış olduğu siyasi olaylar ve tarihsel arka planındaki iç karışıklıklar nedeniyle diğer Arap ülkelerine kıyasla daha geç başlamıştır. Fakat bütün bu olumsuzluklara rağmen Filistin edebiyatı çok kısa bir süre içerisinde güçlenmiş ve gelişim sürecini büyük bir hızla tamamlamaya çalışmıştır. Filistin'in modern hayatında görülen değişiklikler, Filistin edebiyatını da oldukça etkilemiştir.

1860-1908 yılları arasındaki dönemde Filistinli edebiyatçılar Mısır'da meydana

*Arş. Gör., Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (ilkemekli@hotmail.com).

gelen yenilik hareketlerinden oldukça etkilenmişlerdir. Bu dönemde özellikle eğitim için el-Ezher Üniversitesine giden öğrenciler orada dil, edebiyat, tefsir, fıkıh ve hadis gibi birçok bilim dalında öğrenim görerek ülkelerine geri dönmüşlerdir. Ülkelerine dönen öğrencilerin bir kısmı şiirle ilgilenmeye başlamışlar; dini ve naat türünde şiirler kaleme almışlardır. Şairlerin büyük bir çoğunluğu Klasik Arap şiiri türünde olan methiye, naat ve gazel şeklinde şiirler yazarlarken; zaman geçtikçe modernleşmenin de etkisiyle toplumun hislerine tercüman olmuşlar ve onların keuderlerini, sevinçlerini dile getiren şiirler yazmaya başlamışlardır. Bu dönem Filistin şiirinde geleneksel Arap şiirinde kullanılan aruz vezni kullanılmış; şiirde belagete önem verilerek seci (iç kafiye), cinas, teşbih gibi söz sanatlarına yer verilmiştir. Bu şekilde Klasik Arap şiiri üslubu çok fazla değişikliklere uğratılmadan; Filistin şiirinde de sürdürülmüştür.¹

1908'den 1920'ye kadar olan dönemde ikinci meşrutiyetin ilanının hemen ardından gazetelerin daha da gelişmesiyle ve Arap derneklerinin oluşmasıyla Arap edebiyatında yeni bir hayatın başlayacağına dair ipuçları verilmeye başlanmıştır. Artık bu dönemde Arap toplumu yeni konularla ilgilenmeye ve bu durumu da edebiyatlarına en iyi şekilde yansıtmaya çalışmışlardır. Siyasi değişimlere paralel olarak şiirde mücadele ruhu benimsenmeye başlanmıştır. Bu dönem ünlü şairleri arasında es-Sekâkîni (1878-1953), el-Beytecâlî (1890-1973), el-Keremî (1980-1909), el-Bustânî (1888-1954), el-Fârûkî (1882-1958) ve el-Yâ'kûbî (1880-1991) gibi isimler bulunmaktadır.²

Bu dönem Filistin şiirinde anayasa, sömürgecilik, özgürlük, Siyonizm, milliyetçilik, kadın, hapis ve savaş gibi o dönemde toplumu yakından ilgilendiren, geleneksel konulardan farklı konular ele alınmıştır. Ayrıca toplumsallık, siyasi, ekonomik ve fikrî sorunlar da şiire dâhil edilen yeni konular arasındadır.

1920-1940 yıllarında iki dünya savaşı arasındaki bu aşamada kaleme alınmış olan şiirler ve bu şiirleri yazan şairler oldukça dikkat çekmişlerdir. Bu dönemde şiir yazarların çoğunluğunu avukatlar, doktorlar, siyasetçiler ve din adamları gibi meslek grupları oluşturmuştur. Ancak bu dönemin bütün şairlerinde ortak unsurlar vardır. Bu şairlerin oluşturduğu ilk grup içerisinde çoğunlukla direniş şairleri yer almaktadır ve bu şairler şiirlerinde İsrail yönetimine karşı başlatılmış olan siyasi direnişini işlemektedirler. Düşüncelerinden ötürü çoğu zaman sert baskılara maruz kalabilmişler ve hatta meydanlarda öldürülebilmişlerdir. Çünkü bu şairler çoğu zaman şiirlerinde halkın vicdanını dile getirmeyi ve şehit edilenleri ele almaya çalışmışlardır. İkinci grup şairler ise genellikle Filistin'in farklı farklı köşelerinde

1 'Abdurrahmân Yâgî, *el-Edebu'l-Filistinî'l-Hadis*, Dâru'l-Kâtibi'l-'Arabî, Kahire 1969, s. 19.

2 Yâgî, *a.g.e.*, s.17.

gösterilen direniş hareketlerini konu edinmişlerdir. Bu nedenle bu şairlerin yazmış oldukları şiir divanlarında Filistin ve Filistin tarihi ile ilgili pek çok konuya rahatça ulaşabilmek mümkündür. Bu divanlar günümüzde adeta birer tarih kitabı olarak da okuyuculara yardımcı olabilmektedir. ³

1940-1948 yılları arasında İkinci Dünya Savaşından İsrail Devletinin kuruluşuna kadar olan dönemde; yani Filistin şiirinin dördüncü aşamasında kötü siyasetten ötürü Filistin semalarını kapkara bulutlar kaplamıştır. Bu dönem Filistin için bir çöküş dönemi olmuştur. Şiirde canlı bir üslup kullanılmaya başlanmıştır. Şairler bu durumu kendi açılarından bir ışık olarak gördükleri için bu durumu iyi olarak yorumlamaya başlamışlardır. Fakat savaşın sonunda Almanların kesin bir yenilgiye uğramalarıyla; şiirde o canlı hava bir anda yok olmuş ve şiirlere bir hüznün duygusu hâkim olmuştur. Öyle ki; o dönemde yazılan şiirlerin birçoğunda nefret duygusu ağır basmıştır.

1948 senesinden sonra İsrail Devletinin kurulmasıyla Filistinliler, İsrail yönetimi tarafından sürgün edilmiş ve dolayısıyla Filistin şiirinde yeni yeni konular ele alınmaya başlanmıştır. Bu konular arasında Arapların ve Müslümanların Filistin halkına karşı olan yükümlülükleri, Arap liderlerinin ve İsrail'in kınanması gibi hususlar da vardır. Bu süreçte Filistinli şairler kendilerini bir anda sadece uzun bir Arap şiir geleneğinin değil, aynı zamanda üstlendikleri görevleri yeni yeni hissettikleri karmaşık bir politik durumun varisi olarak bulmuşlardır. Sonuç olarak ellili yıllardan önceki Filistin şiiri, olaylara karşı bir tepki verme eğilimi içinde olmuş ve bu nedenle şiirin anlam yönüne doğru sürüklenmiştir. Ayrıca Filistin şiiri kendisini çok önemli ve öncelikli görünen özel bir mesajı halka vermekle görevli hissetmiştir. ⁴

Yenilikçi şairlerden kabul edilen Ali Mahmûd Tâhâ, İbrâhim Nâci, Mahmûd Dervîş, İbrahim Tûkân, kız kardeşi Fedvâ Tûkan, Abdurrahîm Mahmûd ve Ebû Selmâ diğer ismiyle 'Abdulkerîm el-Keremî gibi şairler modernleşme sürecindeki ilerleyişlerini tam anlamıyla tamamlayamamışlardır. Çünkü bu şairler o dönemlerde Mısır'daki yenilikçi şairlerden etkilenecek daha çok milliyetçi ve toplumsal sorunları ele alan şiirler nazmetmeye çalışmışlardır.

Bu dönem şairlerinin başta gelen isimlerinden biri olan İbrahim Tûkan'ın (1905-1941) ateş gibi kısa ve öz şiirleri, Filistinlilerin en saklı duygularını keskin bir dille ifade etmiş, yirmili-otuzlu yıllarda şaire müthiş bir ün kazandırmıştır. Şair, Beyrut Amerikan Üniversitesinde görmüş olduğu eğitimi sırasında diğer şairlerle tanışmış ve böylece üniversitenin aktif edebî hayatına katılabilme fırsatı bulmuştur.

³ Yâgî, *a.g.e.*, s. 20.

⁴ Yâgî, *a.g.e.*, s. 21.

Şiire karşı olan yeteneği de bu dönemde parıldamaya başlamıştır. İbrahim Tûkan Filistin'e geri döndüğünde bir şair olarak üstlenmiş olduğu rolünden gayet emin bir haldedir. Vatandaşlarını başlarındaki belaya karşı uyarma konusunda sorumluluğunu hiçbir zaman unutmamıştır.⁵

Filistinli şairler eserlerinde daha çok Klasik Arap Şiiri tarzında, tek kafiye sistemini ve aruz veznini benimsemişlerdir. Belki de bunun en büyük nedeni bu şiirlerin kolay ezberlenebilmesi özelliğiyle, gruplar ve topluluklar arasında marş olarak da kolaylıkla söylenebilmesi olmuştur. Filistinli şairlere göre şiirin ilk görevi, insanları bir araya getirmek ve onları tek yürek olmaları hususunda cesaretlendirmek olmalıdır.

Klasik Arap edebiyatında mevcut olan estetik, şekil, muhteva ve üslup özellikleri Filistin edebiyatında da benzer şekillerde yer almaya başlamıştır. Filistin şiiri, Klasik Arap edebiyatının temelinde var olan medih türüne dayalı övgülerle başlamış, sonra edebi bir derinleşmeye ve sosyal bir mücadeleye dönüşerek; hedeflerin açıkça ortaya konmasında toplumsal harekete önderlik etmeyi sürdürmüştür.

Modern Filistin edebiyatının ve özellikle modern Filistin şiirinin gelişme unsurları arasında o dönemde açılmış olan okulları, matbaaları, edebî gazete ve dergileri, kültürel amaçlı kurulan cemiyetleri ve edebî dernekleri, onur ve anma toplantılarını saymamız mümkündür.

II. Fedvâ TÛKAN

Fedvâ Tûkan 1917 senesinde Nablus'ta köklü bir politik ve ekonomik itibarı olan zengin Arap bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Annesinin dedesi Türk'tür. ⁶ Tam adı Fedvâ 'Abdu'l-Fettah Ağa Tûkan'dır. Fedvâ Tûkan Ürdün vatandaşıdır. Beşi kız, beşi erkek olan on çocuklu bir ailenin beşinci çocuğudur. İlkokul eğitimini Nablus'ta tamamlamıştır. O dönemlerde Nablus'ta kız çocukları için Nablus'un batısındaki el-Medresetu'l-Fâtımiyye ve doğusundaki el-Medresetu'l-'Aişiyye dışında başka okul yoktur. Evine yakın olmasından ötürü ailesi el-Medresetu'l-Fâtımiyye'yi tercih etmiş ve ilkokul eğitimini 1923-1928 yılları arasında tamamlamıştır. O zamanlarda kadın sosyal hayat içerisinde önem verilmeyen bir unsur olduğu için eğitimini tamamlayamamış ve kendisini geliştirme hususunda kendi öz güvenine ihtiyaç duyarak bununla mücadele etmeye koyulmuştur. Öncelikle dilini geliştirme amacıyla Kudüs'te İngilizce kurslarına katılmış ve daha sonra Nablus'ta bulunan en-Necâh Üniversitesinin Mütevelliî Heyetine üye olmuştur.

⁵ Kâmil es-Sevâfirî, *el-Edebu'l-'Arabıyyi'l-Mu'âsir fi Filistîn min Sene 1860-1960*, Dâru'l-Me'ârif, Kahire 1975, s. 25.

⁶ Metin Fındıkcı, *Çağdaş Arap Şiiri Antolojisi*, Toroslu Kitaplığı 2007, s. 115.

Böylece birçok konferansa katılma fırsatı bulabilmiştir. Şair bu sayede 1950’li yıllardan itibaren Mısır, Lübnan, Suriye, Irak, Kuveyt ve Katar’a çok sayıda ziyaret gerçekleştirmiştir. Daha sonra da Rusya, Çin, İngiltere, Hollanda, Almanya, İtalya ve Romanya’ya seyahat etme imkânı bulmuştur. Fedvâ Tûkan hiç evlenmemiştir. 13 Aralık 2003 tarihinde hayatını kaybetmiştir.⁷

Fedvâ Tûkan şiir dünyasıyla kardeşi İbrahim Tûkan vasıtasıyla tanışmış ve bu şekilde kendi hayatını, yaşamında önemli bir yeri olan kardeşi İbrahim ile düzene koyabilmiştir.

Bu dönem şairlerinin başta gelen isimlerinden biri olan kardeşi İbrahim Tûkan’ın (1905-1941) ateş gibi kısa ve öz şiirleri, Filistinlilerin en saklı duygularını keskin bir dille ifade etmiş, yirmili-otuzlu yıllarda şaire müthiş bir ün kazandırmıştır. Şair, Beyrut Amerikan Üniversitesinde görmüş olduğu eğitimi sırasında diğer şairlerle tanışmış ve böylece üniversitenin aktif edebî hayatına katılabilme fırsatı bulmuştur. Şiire karşı olan yeteneği de bu dönemde parıldamaya başlamıştır. İbrahim Tûkan Filistin’e geri döndüğünde bir şair olarak üstlenmiş olduğu rolünden gayet emin bir haldedir. Vatandaşlarını başlarındaki belaya karşı uyarma konusunda sorumluluklarını hiçbir zaman unutmamıştır. Özellikle de, şiir yazmayı ve okumayı kız kardeşi Fedvâ Tûkan’a sevdirmekle bu işe başlamıştır.⁸

Filistinli büyük kadın şair Fedvâ Tûkan seksen altı yıllık ömrünü şiire adanmıştır. Şiirlerinde kişisel ve toplumsal konuları ele almıştır. Kendisine musallat olan şiddetli hastalığından duymuş olduğu acıyı ve Filistin halkının İsrail kuvvetlerine karşı vermiş olduğu mücadelesini dile getiren şiirler yazmıştır. Fedvâ Tûkan şiirlerinde duygularını şekillendiren ve onlara manalar yüklemek için çalışan şairlerin başında gelmektedir. Böylece sevgi ve aynı zamanda isyan göstererek, kadınlık tecrübelerini ilgilendiren konuları ve özellikle de toplumdaki kadın itirazlarını güçlü temeller üzerinde ortaya koymaya çalışmıştır.

1930’lu yılların sonlarında ve kırklı yılların başlarında kardeşi İbrahim Tûkan bütün dikkatleri bir anda Fedvâ Tûkan’a çekmeyi başarmıştır. Ancak kardeşi İbrahim’in bu çabaları çok uzun sürmemiştir. Kardeşi İbrahim’in 1941 senesinde henüz gençliğinin baharında iken ölmesi ve sonra da babasının ölümü, ayrıca 1948’teki felaket yılı, ellili yıllarda Fedvâ Tûkan’ın şiir hayatından uzaklaşmasında etkili olmuştur. Fakat Fedvâ Tûkan’ın toplum içerisinde yaşanan olayları yakından takip etmesi ve toplumun içerisinde her alanda yer almış olması ona birçok şey kazandırmıştır. Birçok edebiyatçıya göre şayet Fedvâ Tûkan sosyal hayata bu şekilde

7 Kâmil es-Sevâfirî, el-İtticâhâtu’l-Fenniyye fi’ş-Şi’ri’l-Filistîniyyi’l-Mu’âsir, Dâru’l-Me’ârif, Kahire 1973, s. 267, Campbell, Robert B., Contemporary Arab Writers Biographies and Autobiographies, Beyrut 2003, s. 848.
8 es-Sevâfirî, a.g.e., 268.

karışmamış olsaydı; kasidelerini Mısır, Irak ve Lübnan gazetelerinde yayınlama fırsatını bu kadar kolay bir şekilde bulamayabilirdi. Özellikle 1967 yılından sonra şair Fedvâ Tûkan, karmaşık günlük hayatı ayrıntılı bir şekilde araştırmak için toplum hayatına ve özellikle de işgal altında bulunan Nablus şehrinde yaşayan ailesinin sosyal hayatına katılmıştır. Bu şekilde işgalle, işgalin meydana getirmiş olduğu kültürle ilgili şiir ve gazetecilik çalışmalarına çok kısa bir süre içerisinde başlayabilme fırsatını bulmuştur. ⁹

Fedvâ Tûkan şiirde klasik üslubu bir yana bırakan ve Arap şiirinin kolayca taklit edilmesine imkân vermeyen nadir şairlerden biri olarak kabul edilir. Şair özellikle ülkesinin işgal edilmesinden sonra romantik aşk şiirlerinden uzaklaşıp; bağımsızlık şiirlerine ağırlık verir. Böylece şiirlerinde farklı konuları ele almaya başlamıştır. O, eski vezinlere bağlı kalarak modern kasidelerin ritmini göz önünde bulundurmaya çalışmıştır.

Fedvâ Tûkan'ın şiirleri dilinin sağlamlığıyla, mükemmel düzeni ve aynı zamanda doğrudan ayrıntılı ifadeye olan değinmeleriyle, diğer şairlerin şiirlerinden farklı bir üslup sergilemektedir. Şiirlerinde nağmeli ve şaşırtıcı derecede duygusal nitelikteki bir güç ile oluşan ritim kendisini gösterdiği gibi, ayrıca şairin yakınlarını kaybetmiş olmasından ötürü duyduğu acıyı da şikâyetle karışık bir üslupla dile getirmiş olması şiirlerine büyük bir farklılık kazandırmaktadır.

Belki de şairin hayatındaki en önemli dönüm noktası, altmışlı yılların başlarında Londra'ya yapmış olduğu yolculuğu ve orada iki yıl kalmış olmasıdır. Bu yolculuk Fedvâ Tûkan'ın önüne kültürel anlamda çok büyük ufuklar açmıştır. Ayrıca şairin Avrupa medeniyetiyle ilgili çalışmalar hakkında bir ön izleme yaparak; bunlarla şiirleri ve çalışmaları arasında bir bağlantı kurmasında da oldukça etkili olmuştur.

Fedvâ Tûkan çok sayıda önemli ödül almıştır. 1983 yılındaki Ürdünlüler Kitap Birliği Ödülü, Sultan el-Uveys Ödülü, İtalya Salerno Şiir Ödülü, Filistin Şeref Ödülü, 1994'te 'Abdu'l-'Azîz Suud el-Babdin Ödülü ve Kafatiz Şiir Ödülü bu ödüllerden bazılarıdır.

Fedvâ Tûkan ilk şiir koleksiyonunu 1952 yılında "*Vahdî ma 'a'l-eyyâm*" adı altında yayınlamıştır. Ayrıca elli yıl boyunca peş peşe sekiz şiir divanı da yayınlamıştır. 1967 çöküşünden sonra şiirlerini yazıp bir araya getirmiş olduğu "*Emâme'l-Bâbi'l-Muğlak*" en önemli divanlarından biridir. "*Temmûz ve 'ş-şey'u'l-âhar, el-Lahnu'l-âhir*" ve iki otobiyografisi *Rihletun Cebeliyyetun Rihletun Sa'betun, er-Rihletu'l-as'ab, Ahî İbrahim, Vahdetuhâ, alâ Kimmeti'd-Dünyâ Vâhiden, Kâbusu'l-Leyl ve'n-Nehâr ve Dîvânu Fedvâ Tûkan*" başlıca eserleridir. ¹⁰

9 (<http://www.schoolarabia.net/10.12.2011>)

10 Fuâd el-Mer'yye, *Fî Târîhi'l-Edebi'l-Hadîs*, Halep 1973, s. 143.

Fedvâ Tûkan hakkında Arap ve İngiliz Üniversitelerinde lisansüstü düzeyde çok sayıda akademik çalışma yapılmıştır. Aynı şekilde Arap gazetelerinde ve dergilerinde de şairle ilgili çalışmalar yayınlanmıştır. Fedvâ Tûkan hakkında yayınlanmış olan yeni kitaplar şunlardır: “*Min İbrahim Tûkan ilâ Şakîkâtîhi Fedvâ*” ve Filistin’deki el-Hicr Yayın Evinden çıkmış olan “*Resâilu İbrahim Tûkan ilâ Şakîkâtîhi Fedvâ*”dır.

“*Rihletun Cebeliyyetun Rihletun Sa ‘betun*” adlı otobiyografisinde Fedvâ Tûkan kan pıhtılaşması hastalığına yakalanmış olmasından ötürü Nablus şehrindeki ihtisas hastanesinde uzunca bir süre tedavi gördüğünü anlatır. Bu hastalık onun gözünde ciddi bir hasar bırakmıştır. Fakat buna rağmen Fedvâ Tûkan yine de kaleminden ve kitaplarından uzak kalamamıştır. Ta ki onu yatağa mahkûm eden, ayak bileğindeki eklem kemiğinin kırılmasına kadar. Ancak bu durum dahi, onun hayata olan bağlılığını ve içinde yaşamaya karşı olan isteğini kaybetmesine neden olmamıştır. Fedvâ Tûkan bu durumdayken bile asla kadere teslim olmayacağını sürekli tekrarlamıştır.¹¹

Fedvâ Tûkan’ın şiire olan ilgisini ilk kez erkek kardeşi İbrahim Tûkan’ın fark etmiş olduğunu şair “*Rihletun Sa ‘betun Rihletun Cebeliyyetun*” adlı otobiyografisinde bir kez daha yineler. Bu otobiyografide anlattığına göre İbrahim Tûkan bir gün mutluluktan uçar bir şekilde eve geldiği zaman; hemen kız kardeşi Fedvâ’nın yanına koşar ve ona öğrencilerden üçünün hatasız kasideler yazmış olduğunu söyler. Sonra da İbrahim okuldaki öğrencilerine okuyormuş gibi denemelerini Fedvâ’ya okumaya başlar. İbrahim okumuş olduğu bu şiirlere Fedvâ’nın yaptığı yorumları ve eklemeleri duyunca; kız kardeşi Fedvâ’ya, onun şiire karşı ilgisinin olduğunu ve ona en kısa zamanda şiir yazmayı öğreteceğini söyler.¹²

Şair Fedvâ Tûkan’ın otobiyografisinden de anlaşılacağı üzere o dönemlerde toplumun geleneklerine ve âdetlerinin sınırlamalarına adeta hapsedilmiş olan kız kardeşi Fedvâ Tûkan’a en yakın olan ve ona en merhametli davranan kişi, hiç şüphesiz erkek kardeşi şair İbrahim Tûkan’dır. İbrahim sürekli kız kardeşinin ziyaretine gidip; onunla uzun uzun sohbet eder. Hatta zaman içerisinde Fedvâ’nın içerisinde yaşamış olduğu hapishaneyi adeta bir okula dönüştürür. Ona sürekli edebiyatla ilgili eserler getirip onları büyük bir sevinçle Fedvâ’nın odasına taşır. Fedvâ ise bu duruma çok sevinerek, kendisini bu kitapların yanına hapseder ve onları büyük bir istekle okuyup notlar alır. Fedvâ Tûkan ilk kasidelerini, o günlerde İngiliz hapishanelerinden birinde gözaltında tutulan babası için yazar.

Fedvâ Tûkan konferanslara ve edebiyat toplantılarına katılarak bütün dünyayı

11 Fedvâ Tûkan, *Rihletun Cebeliyyetun Rihletun Sa ‘betun*, Beyrut 2005, s. 145.

12 Tûkan, *a.g.e.*, s. 127.

dolaşma imkânı bulur. Filistinli büyük şair Fedvâ Tûkan bu şekilde herkes tarafından tanınarak; çeşitli kültürel ve edebî çevrelerde büyük bir itibara sahip olur.

Ancak zaman içerisinde Fedvâ Tûkan sağlık problemlerinden ötürü kaleminden ve kitaplarından uzaklaşmaya başlayınca; kendisini giderek daha da yalnız hissetmeye başlar. Hayata dair haberleri radyo ve televizyondan öğrenmeye çalışır. Fakat Fedvâ Tûkan kaleme almış olduğu otobiyografisinde genellikle radyo dinlediğini ve dinlediği haberlerin ona hayatı zehir eden nitelikte haberler olduğunu da dile getirmiştir. Hatta haberleri dinlemediği zaman kendisinin hayata ve dünyaya daha güler yüzlü bir şekilde baktığını da kabul etmiştir.

Fedvâ Tûkan'ı hasta yatağında en çok üzen şey, ülkesinin içerisinde bulunduğu durumla ilgili olarak çevresindeki insanların sürekli tekrarladığı “*Ümit yok!*” ifadesi olmuştur. Bu konuyla ilgili olarak şair otobiyografisinde şöyle der: “*Ben kötümser bir insanım. Bu durumda iyimserlikten nasıl bahsedilebilir ki? Acımasızlıklar ve zorluklar... Biz Araplar, hatalarımızdan asla ders almamız ve aynı hataları yapmaya devam ederiz.*”¹³

Şâir Fedvâ Tûkan çoğu zaman üzüntülerini ve acılarını müzik dinleyerek gidermeye çalışır. Bu nedenle ut çalmayı öğrenir. En zor müzik parçalarını dahi çalmakta oldukça ısrar eder. Kendisini mutlu edebilecek güzel ve eğlenceli şarkıları dinlemekten hoşlandığı için içerisinde gözyaşı, seveda ve ayrılık temalarının olduğu şarkıları hiç dinlememeye başlar.

Anne Frank o dönemlerde Fedvâ Tûkan ile ilgili olarak yazmış olduğu anılarında onun feminist karakterdeki özelliklerine fazlasıyla değinmeye çalışmıştır. Bu konuyla ilgili olarak Anne Frank şunları söylemektedir: “*Bilhassa genç yaşta eğitimini tamamlamasına engel oldukları için Fedvâ, aile üyelerine karşı gösterdiği çabadan ve mücadeleden sürekli şikâyet ederek bahseder. Filistinli ailesi tarafından kendisine kötü muamele edilmesinin tek nedeni onun bir bayan olmasıdır. Ailesi, ailenin diğer çocuklarına ayrıcalık gösterip; onlara iyi davranmaktadır. Bütün bu olumsuz etkiler, Fedvâ'nın daha sonraki hayatında dramatik olaylar yaşamasında etkin bir rol oynamıştır.*”¹⁴

13 Tûkan, a.g.e., s. 214.

14 Anne Frank, *Life in Hiding*, Avon Camelot Books, 1999, s. 55.

III.Fedvâ Tûkan Şiirlerinden Seçmeler

III. I. Nidâu'l-Ard (Yeryüzünün Çağrısı):

نداء الارض¹⁵
 أتغضب أرضي؟
 أيسلب حقي وأبقى أنا حليف التشرد أصبحت ذلة عاري هنا
 أأبقى هنا لأموت غريباً بأرض غريبة
 أأبقى؟ ومن قالها؟ سأعود لأرضي الحبيبة
 سأخي بنفسي هذه الرواية
 فلا بد ، لا بد من عودتي
 كان يعينه يرسب شيء
 ثقيل كآلامه مظلم
 لقد كان يرسب سبع سنين
 انتظار طواها بصر ذليل
 تخدره عصبة المجرمين
 وترقد تحت حلم ثقيل
 أهوى على أرضه في انفعال يشم ثراها
 يعانق أشجارها ويضم لآلى حصاها
 ومرغ كالطفل في صدرها الرحب خدأ وفم
 وألقى على حضنها كل ثقل سنين الألم
 وهزته أنفاسها وهي ترتعش رعشة حب
 وأصغى إلى قلبها وهو يهمس همسة عتب
 رجعت إلي
 وكانت عيون العدو اللئيم على خطوتين
 رمته بنظرة حقد ونقمة
 كما يرشق المتوحش سهمه
 ومزق جوف السكوت المهيب صدى طلقتين

Toprağım mı gasp ediliyor?

Burada utancımın perişan bir hale dönmüş, panik halinde ortada kalmışken

15 (<http://www.forum.maktoob.com>)

hakkım elimden mi alınıyor?

Burada yabancı bir ülkede garip biri olarak ölmek için mi kalacağım?
 Kalayım mı? Bunu kim söyledi? Ben sevgili toprağıma geri döneceğim.
 Bu hikâyeyi kendime yasaklayacağım.
 Gerekir, geri dönmem gerekir.
 Gözleri bir şeye dalıyordu.
 Acıları gibi karanlık olan bir ağırlığa.
 Yedi sene dalıp kalmış olduğu
 Ülkeyi mütevazı bir sabırla baştanbaşa kat eden bir bekleyiş...
 O adamı suçluların güruhu uyuşturdu.
 Ağır bir rüyanın altında uyuyup duruyor.
 Toprağını koklama hareketiyle yere kapandı.
 Toprağının ağaçlarını kucaklıyor ve onun inci gibi çakıl taşlarını topluyordu.
 Toprağının geniş göğsünde çocuk gibi ağzını yüzünü gezdirerek.
 Yılların bütün acısının ağırlığını onun kucağına attı.
 Tam bir sevgiyle titreyerek nefesleri onu (o ihtiyarı) salladı.
 O azarlayan bir fısıltı mırıldanırken toprağın kalbine kulak verdi.
 Kendime geldim.
 Alçak düşmanın gözleri iki adım ötemdeydi.
 Düşmanın gözleri kin ve intikam dolu bakışlarıyla ona baktı.
 Vahşi birinin okunu atması gibi.
 O korkunç sessizliği iki el ateş sesi yardı.

III. II. Len Ebkî (Ağlamayacağım):

الن ابكى¹⁶
 على أبوابِ يافا يا أحبائي
 وفي فوضى حطامِ الدُّورِ ، بين الرَّدْمِ والشُّوكِ
 وقفتُ وقلتُ للعينين :
 يا عينينِ قفا نبك

16 (<http://www.forum.maktoob.com>)

على أطلالٍ مَنْ رحلوا وفاتوها
 تُنادي مَنْ بناها الدارُ
 وتُنعى مَنْ بناها الدارُ
 وأنَّ القلبُ مُنسحقاً
 وقال القلبُ :
 (ما فَعَلْتُ بِكَ الأيامُ يا دارُ ؟
 وأينَ القاطنونَ هنا ؟
 وهلَ جاءَتْكَ بعدَ النَّأيِ ، هلَ جاءَتْكَ أخبارُ ؟
 هُنا كانوا ، هُنا حلّموا
 هُنا رَسِموا مشاريعَ الغدِ الآتي
 فأينَ الحُلْمُ والآتي ؟ وأينَ هُمُ ؟
 وأينَ هُمُ ؟)
 ولمَ ينطقُ حُطامُ الدارِ
 ولمَ ينطقُ هُناكَ سوى غياهِمُ
 وصمّت الصَّمتَ والهجرانُ
 وكانَ هُناكَ جمعُ البومِ والأشباحِ
 غريبِ الوجهِ واليدِ واللِّسانِ ، وكانَ
 يُجومُ في حواشِيها
 يمدُّ أُصولَه فيها
 وكانَ الأمرَ الناهي
 وكانَ ... وكانَ ...
 وغُصَّ القلبُ بالأحزانِ

*

أحبَّائي :
 مسحتُ عنِ الجفونِ ضبابَةَ الدمعِ الرَّماديَّةِ
 لألقاكمُ وفي عينيَّ نورَ الحبِّ والإيمانِ
 بكمُ ، بالأرضِ ، بالإنسانِ
 فواخلجني لَوَ اِني جئتُ ألقاكمُ

وجفني راعشٌ مبلول
 وقلبي يائسٌ مخذول
 وها أنا يا أحبائي هنا معكم
 لأقبسَ منكم جمره
 لأخذُ يا مصابيحَ الدُّجى من زيتِكُم قَطْرَةً
 لمصباحي . وها أنا يا أحبائي
 إلى يَدِكُم أمدُّ يدي
 وعندَ روؤسِكُم ألقى هنا رأسي
 وأرفعُ جبهتي معكم إلى الشمسِ
 وها أنتم كصخرِ جبالنا قُوَّة
 وها أنتم كزهرِ بلادنا الحلوة
 فكيفَ المرْجُ يسحْقني ؟
 وكيفَ أمامَكُم أبكي ؟
 يمينا ، بعدَ هذا اليومِ لن أبكي .

*

أحبائي حصان الشعب جاوزَ كَبوةَ الأُمسِ
 وهبَّ الشَّهْمُ منتفضاً وراءَ النهْرِ
 أصيخوا ، ها حصان الشعب -
 يصهلُ واثقَ النَّهْمِ
 ويفلت من حصارِ النحاسِ والعتمةِ
 ويعدو نحو مرفأه على الشمسِ
 وتلك مواكب الفرسان ملتَمَّه
 تباركه وتفديهِ
 ومن ذوب العقيق ومن
 دم المرجان تسقيهِ
 ومن أشلائها علفاً
 وفير الفيض تعطيه
 وتحتف بالحصان الحرَّ :
 عدواً يا - حصان الشعب

فأنت الرمز والبيرق
 ونحن وراءك الفيلق
 ولن يرتدّ فينا المدُّ والغليانُ - والغضبُ
 ولن ينداح في الميدان
 فوق جباهنا التعبُ
 ولن نرتاح ، لن نرتاح
 حتى نطرد الأشباح
 والغريان والظلمه
 *

أحبائي مصابيحَ الدجى ، يا اخوتي في الجرح ...
 ويا سرَّ الخميرة يا بذار القمح
 يموت هنا ليعطينا
 ويعطينا
 ويعطينا
 على طُرقاتكم أمضي
 وأزرع مثلكم قدمي في وطني
 وفي أرضي
 وأزرع مثلكم عيني
 في درب السنن والشمس

AĞLAMAYACAĞIM

Ey dostlarım Yafa şehrinin kapılarından,
 Evlerin yıkıntılarının kargaşasında,
 Kargaşa ve dikenlerin arasında,
 Durdum ve şöyle dedim iki gözüme:
 Ey iki gözüm, durun ağlayalım.
 İzleri üzerinde konup göçenlerin ve gelip geçenlerin.
 Kendisini inşa edene sesleniyor ev.
 Ev kendisini inşa edene feryat ediyor.
 Kalp inliyor parçalanarak.

Ve şöyle dedi kalp:
Ey ev, günler sana ne yaptı?
Burada oturanlar nerede?
(Onlar) uzaklaştıktan sonra mı sana haberleri geldi?
Buradaydılar.
Burada düşler kurdular.
Gelecek yarının planlarını burada yaptılar
Nerede o hayal? Nerede o gelecek? Nerede onlar?
Neredeler?
Evin yıkıntıları cevap vermedi.
Onların yolculuklarından başkası konuşmadı.
Sessizlik ve ayrılık sustu.
Ve oradaki bütün baykuşlar ve hayaletler.
Tuhaf yüzlü, dilli ve tuhaf elliydi.
Ve onlar evin etrafında dönüp dolaşıyorlardı.
Uzuyorlardı köklerini oraya.
Ve onlar yasaklayıcı bir amir gibiydiler.
Orada idi. Ve şöyleydiler... Ve böyleydiler.
Ve üzüntülerle dolup taşıtı kalbim.

*

Dostlarım,
Sizi karşılamak için gözyaşımın kirli artıklarını göz kapaklarımdan sildim.
Şu anda gözlerimde sevgi; size, toprağa ve insanlara karşı güvenin parlıltısı
var.

Yazık bana. Keşke sizi karşılamaya gelseydim.
Göz kapaklarım titrek ve nemli.
Kalbim de üzüntülü ve terk edilmiş bir haldeyken,
İşte ben dostlarım, sizinle birlikte buradayım.
Sizden bir kor parçası almak için.
Ey karanlıkların kandilleri, sizin yağınızdan da bir katre almak için,
Kendi kandilime

İşte ben ey dostlarım!

Başlarınızın yanına başımı koyuyorum.

Alnımı da sizinle birlikte güneşe doğru kaldırıyorum.

Sizler güç itibariyle dağlarımızın kayaları gibisiniz.

Tatlı ülkemizin çiçekleri gibisiniz.

Yara beni nasıl yok eder?

Ümitsizlik beni nasıl yok eder?

Ben sizin önünüzde nasıl ağlarım?

Yemin ederim bugünden sonra asla ağlamayacağım.

Ey dostlarım, halkın atı dün sendeleyerek geçip gitti.

O yürekli kişi nehrin diğer tarafına silkelenerek geçti.

Kulak verin! İşte halkın atı.

İştahlanarak kişniyor.

Felaketin ve karanlığın kuşatmasından da kurtuluyor

Güneşteki bir rıhtıma doğru koşuyor

İşte o süvari alayları toplıyor.

Sen o atı uğurlu sayıyor ve onu kurban ediyorsun.

Sen onu akik taşının suyundan ve mercanın kanından suluyorsun.

O ata süvari alaylarının cesetlerinden fazlasıyla yem veriyorsun.

Sen o özgür atla özgürlüğüne koşuyorsun: İşte düşman. Ey halkın atı!

Çünkü sen sembolsün ve sen bayraksın.

Biz ordu olarak da senin arkadayız.

Gevşeklik, kızgınlık ve hiddet içimize asla geri dönmeyecek.

Savaş meydanında alınlarımızda yorgunluk belirmeyecek.

Dinlenmeyeceğiz!

Hayaletleri, kargaları ve karanlığı kovana dek dinlenmeyeceğiz.

*

Karanlığın kandilleri dostlarım,

Benim mücadele kardeşlerim.

Ey mayanın sırrı, ey buğdayın özü (çekirdeği)!

Bize hayat vermek için ölüyor burada.

Veriyor da veriyor...

Sizin yollarınızda yürüyüp gidiyorum.

Ayaklarımı sizin gibi vatanımın toprağına ve toprağıma ekip dikiyorum.

Gözlerimi de sizin gibi aydınlığın ve güneşin yollarına dikiyorum.

III. III. Vahşet

وحشة¹⁷

ركض الوقت وخلفني.... وحدي مع ظلي في الدار
القانون الكوني تلاشى.... بدده عبث الأقدار
لا جاذب يمسك أمتعتي.... لا جاذب يقيها في الدار
داري ما عادت دارا لي.... أو مصدر أمن واستقرار
طارت أمتعتي صارت.... داري ملكا للأغيار
طار المقعد طار خواني.... طار الكرسي الدوار
لا أب لا أم... وحدي مع ظلي في الدار
لا أحوات ولا أخوة تملأ في الدار فراغ الدار
لا شيء سوى الوحشة والغم وركام الأشهر والأعوام
يثنى ظهري يثقل خطوي.... يطفئ في أفقي الأنوار
ركض الوقت وخلفني.... وحدي مع ظلي في الدار
أحشى الغد أحشى المجهول.... الآتي من غيب الأقدار
توحشني، كم ذا توحشني.... ساعة أمي الأثرية
والصور التذكارية
توحشني مكتبتني أنس حياتي... في الأزمات وسوء الحال
توحشني صحبة عودي... صممت العود انقطعت فيه الأوتار
يوحشني عبق القهوة.... العبق العطري الفواح
يغرقتني في بحر النشوة.... كل مساء كل صباح
ركض الوقت وخلفني.... وحدي مع ظلي في الدار
ربي لا تجعلني عبثا.... تستثقله كل الأجيال
انتظر بلوغي أرض الصمت.... انتظر الموت
طلت دربي يا ربي.... قصّرها واختصر المشوار

يوجعني الحكم الصهيوني.... وأوامر منع التجوال
يوجعني لا بل يقتلني.... في وطني قتل الأطفال

VAHŞET

Zaman uçup gitti ve beni evdeki gölgeyle birlikte baş başa bıraktı.
Dünyanın kanunu ve kaderin cilveleri onu darmadağın etti
Varlığımı tutan bir cazibe yok, malımın-mülkümün evde kalmasını sağlayan
bir cazibe de yok.

Evim bana ev, güven ve istikrar kaynağı da olmadı
Malım-mülküm uçup gitti, evim başkalarına mülk oldu
Koltuk uçtu, masam uçtu ve döner sandalyem de uçtu.
Babam yok, annem yok, evde gölgeyle birlikte yalnızım.
Artık kız kardeşlerim ve erkek kardeşlerim de yok
Evimi evin boşluğu dolduruyor.

Vahşet ve üzüntüden, ayların ve yılların yığımindan başka bir şey yok.
Sırtım bükülüyor, adımlarım yavaşlıyor ve ufkumdaki ışıklar da sönüyor.
Vakit uçup gitti ve beni evdeki gölgeyle birlikte baş başa bıraktı.
Meçhulün geleceğinin belirsizliğinden ve kaderin belli olmayan halinden
korkuyorum.

Duvarın ön kısmına asılı hatıra resimler beni ürkütüyor.
Krizlerdeki ve kötü durumlardaki hayat arkadaşım kütüphanem de beni ürkütüyor.

Düşmanımın dostluğu beni ürkütüyor.
Ut sustu ve oradaki teller de koptu.
Kahvenin hoş kokusu beni ürkütüyor,
(Kahvenin) Ortalığı saran hoş kokusu beni coşkunluk denizinde boğuyor
Sabah akşam vakit uçup gitti.
Beni evdeki gölgeyle baş başa bıraktı.
Allah'ım, beni insan yükünü ağır bulan birisine yük etme!
Sessizliğin yerine ulaşmayı bekliyorum.

Ölümü bekliyorum.

Allah'ım, yolum uzadı.

Yolumu ve görevimi artık bitir.

Siyonist idare ve onun hareket etmemi engelleyen emirleri bana acı veriyor.

Vatanımda çocukların öldürülmesi beni de öldürüyor.

III. IV. Ya Nehlatı

يا نخلتي¹⁸
يا نخلتي يجيني اثنان
كلاهما كورد نيسان
كلاهما أحلى من السكر
وتاه قلبي الصغير بينهما
أيهما أحبة أكثر؟
أيهما يا نخلتي أجمل؟
قولي لقلبي ، إنه يجهل
في الرقصة الأولى
بين ظلال وهمس موسيقى
وشوشني الأول
وقال لي ما قال
رفّ جناحا قلبي المثقل بالوهم، بالأحلام، بالخيال
لم أدر ماذا أقول أو أفعل
في الرقصة الأخرى
حاصرني الثاني وطوقت خصري ذراعان
نهران من الشوق وتحنان
وقال لي قال
رفّ جناحا قلبي المثقل
بالوهم، بالأحلام، بالخيال
واحيرتي! يجيني اثنان كلاهما كورد نيسان
كلاهما أحلى من السكر أيهما أحبة أكثر؟

18 (<http://www.forum.maktoob.com>)

Ey Benim Hurma Ağacım

Ey benim hurma ağacı, beni iki şey seviyor
Her ikisi de nisan gülleri gibi
Her ikisi de şekerden daha tatlı
Küçük kalbim o ikisinin arasında kayboldu
O ikisinden hangisinin sevgisi daha çok?
O ikisinden hangisi daha güzel, ey benim hurma ağacım?
Kalbime söyle! O kesinlikle bilmiyor.
İlk dansta,
Gölgeler ve musikinin fısıltıları arasında
İlki aklımı karıştırdı.
Bana diyeceğini de dedi.
Şüpheyle, düşlerle ve hayallerle ağırlaşan kalbimin kanatları çarptı.
Ne diyeceğimi ve ne yapacağımı bilemedim.
Diğer dansta,
İkincisi beni sardı ve iki kol belimi kuşattı.
İstek ve dostluktan iki nehir,
Bana söyledi de söyledi.
Şüpheyle, düşlerle ve hayallerle ağırlaşan kalbimin kanatları çarptı.
Beni hayrete düşürdüler,
Her ikisi de beni Nisan gülleri gibi seviyor.
Her ikisi de şekerden daha tatlı,
O ikisinden hangisinin sevgisi daha çok?

SONUÇ

Arap dünyasında ve özellikle Filistin’de yaşanan kargaşa, yeni oluşum ve değişimler, mücadele ve bütün bunlara ek olarak savaş döneminde, şair kadınlar da toplumun değer yargılarının baskısı altında, kendi kimliklerini ve özgürlüklerini elde etme savaşı vermeye çalışmışlardır. İşte Fedvâ Tûkan bu mücadeleyi sonuna kadar sürdürmekte ısrar eden en önemli isimlerden biridir. Özellikle kardeşi İbrahim Tûkan dışında diğer aile üyeleri tarafından bayan olması yönünde görmüş olduğu tüm baskılara rağmen; eğitimini sürdürmüş, böyle bir aile ve toplum içerisinde

hem kadın ve hem de şair olmayı başarmıştır.

Filistin Edebiyatının ve özellikle de Filistin Şiirinin sorunlarını eleştirel ve gerçekçi bir yaklaşımla dile getiren Arap şair Fedvâ Tûkan bütün bunları şiirlerine, oldukça başarılı bir üslup kullanarak yansıtmıştır. Birçoğu toplumsal meseleleri, sürgün hayatını, şiddet gören insanları ve kadınları ele alan şiirlerinde şair, kendi ruhundaki yansımaları da şiirine aktarabilmiştir. Kimi zaman bunu feryat ederek ve kimi zaman da sessiz bir şekilde haykırmıştır.

Sonuç olarak; Filistinli şair Fedvâ Tûkan kendisini Filistin davasından asla ayrı tutmamış ve şiirlerini büyük bir ustalikle bu davanın hizmetine sunmuştur.

KAYNAKÇA

- 1- Campbell, Robert B., *Contemporary Arab Writers Biographies and Autobiographies*, Beyrut 2003.
- 2- es-Sevâfirî, Kâmil, *el-Edebu'l-'Arabiyyi'l-Mu'âsır fî Filistîn min Sene 1860-1960*, Dâru'l-Me'ârif, Kahire 1975.
- 3- es-Sevâfirî, Kâmil, *el-İtticâhâtu'l-Fenniyye fî's-Şi'ri'l-Filistîniyyi'l-Mu'âsır*, Dâru'l-Me'ârif, Kahire 1973.
- 4- el-Mer'î, Fuâd, *Fî Târîhi'l-Edebi'l-Hadîs*, Halep 1973.
- 5- Fındıkçı, Metin, *Çağdaş Arap Şiiri Antolojisi*, Toroslu Kitaplığı 2007.
- 6- Frank, Anne, *Life in Hiding*, Avon Camelot Books, 1999.
- 7- Tûkan, Fedvâ, *Rihletun Cebeliyyetun Rihletun Sa 'betun*, Beyrut 2005.
- 8- Yâgî, 'Abdurrahmân, *el-Edebu'l-Filistîni'l-Hadîs*, Dâru'l-Kâtibi'l-'Arabî, Kahire 1969.
- 9- (<http://www.schoolarabia.net>. 10.12.2011)
- 10- (<http://www.forum.maktoob.com>.09.12.2011)